

6. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-4-46>

УДК 336.51

Лантух К.О.

аспірантка кафедри фінансів імені Л.Л. Тарангул,
Університет державної фіскальної служби України

Lantukh Kristina

University of the State Fiscal Service of Ukraine

ПІДХОДИ ТА МЕТОДИ ФІНАНСУВАННЯ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА: СВІТОВИЙ ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті розглянуто та узагальнено світовий досвід фінансування культури та мистецтва, у т.ч. європейську й американську моделі фінансування. Досліджено джерела фінансування закладів культури провідних країн світу з метою визначення можливих напрямів застосування елементів зарубіжного досвіду в Україні. Здійснено порівняльний аналіз обсягів фінансування культури і мистецтва у Європейському Союзі та США з Україною як на державному, так і на приватному рівнях задля переорієнтації фінансового механізму на стимулювання культурного розвитку країни. Висвітлено країнові особливості комерційних витрат на сектор культури за 2008–2018 рр. і проаналізовано динаміку видатків державного бюджету на рекреацію, культуру та релігію за 2007–2017 рр., у % до ВВП. Сформовано пропозиції щодо використання досвіду зарубіжних країн у фінансуванні культури та мистецтва в Україні.

Ключові слова: сфера культури і мистецтва, державна підтримка, бюджетне фінансування, державно-приватне партнерство, сектор культури.

Постановка проблеми. У кожній країні фінансування культури та мистецтва визначається традиціями держави і комплексом суміжних чинників, які поєднують тенденції розвитку культурного середовища і сучасного суспільства. Серед проблем фінансування культури і мистецтва важливим є не тільки вдосконалення вітчизняної практики, але й узагальнення світового досвіду. З числа країн, що визначають тренд розвитку та мають чималий досвід фінансування культури, виділимо європейську та американську моделі.

Основною спільною рисою країн Європейського Союзу та США є те, що бюджетні кошти на фінансування закладів культури та мистецтва асигнуються в найменшому обсязі, порівняно з іншими джерелами фінансування. При тому, що в умовах ринкової економіки закладам сфери культури досить складно відшукувати фінансові ресурси для власного розвитку, їхнє фінансування знаходиться на належному рівні. У зв'язку з цим практичний досвід фінансування і стан розвитку культурно-мистецької сфери у зарубіжних країнах дозволяє визначити та оцінити можливості України стосовно підвищення якості надання суспільних послуг у сфері культури. Тому при опрацюванні наукових розробок, залишається актуальним питання щодо системного аналізу джерел фінансування закла-

дів культури та мистецтва з метою визначення умов адаптації зарубіжного досвіду до українських реалій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика дослідження присвячена методам та джерелам фінансового забезпечення культурно-мистецьких заходів у зарубіжних країнах з урахуванням процесів модернізації державних фінансів, які мають вагомим значення для представників науки і практики. Питання стосовно фінансування сфери культури порушено в працях вітчизняних науковців: Т. Абанкіної, К. Беляєвої, А. Буркіна, В. Горина, Т. Коляди, В. Музичука, С. Онишко, Є. Сінкевича, Н. Фесенко, М. Чижикова, Б. Юринця та ін. У розв'язання проблем державної підтримки культурного та мистецького сектору економіки на основі розвитку теорії суспільних благ зробили вагомий внесок зарубіжні автори. Модна виділити праці В. Боу-моля, Д. Белла, А. Вагнера, А. Гранта, П. Інкі, С. Манда, П. Самуельсона, О. Стіре, Т. Тросбі, Б. Фрейя та ін.

В опублікованих працях досконало розглянуті досліджувані проблеми, однак, враховуючи зарубіжний та вітчизняний потенціал вивчення фінансового забезпечення культури та мистецтва, залишається низка недостатньо розкритих питань стосовно оновлення інструментів реалізації фінансового механізму щодо їхньої державної підтримки.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у систематизації та узагальненні наявних підходів і методів фінансування закладів культури та мистецтва у провідних країнах світу (на прикладі ЄС та США) на рівні як державного, так і приватного секторів, з метою визначення можливостей їхньої адаптації до українських реалій сьогодення.

Виклад основного матеріалу. У світовому масштабі поняття «культура» являє собою еволюційне значення від форми художнього або естетичного подання, відмінність від будь-якої економічної діяльності, яка не була частиною пріоритетів державних органів, суспільного блага й елемента соціальних змін та виробництв, з економічної позиції, що окреслює культуру як справжнього «агента змін» [1, р. 180]. За трактуванням головного орієнтира культури ЮНЕСКО, культура є сукупністю ресурсів і сектором діяльності, який має економічний вплив та створює соціальні вигоди, виробляючи та розповсюджуючи товари та послуги в таких сферах, як видавнича справа, виконавське мистецтво, аудіовізуальні ремесла чи дизайн; і, нарешті, культура розуміється як різноманітні прояви інтелектуальної та художньої творчості людини, минулого та сьогодення, у т.ч. інститути, відповідальні за їх передачу та оновлення [2, р. 8]. Культура в сучасних європейських та американських країнах є не тільки фундаментом формування нації, а й вагомою частиною державної зовнішньої політики.

У процесі створення Європейського Союзу зазвичай урядами іноземних країн бралися до уваги концепції економічних, ідеологічних та військових аспектів, що не можна сказати про теперішній час, коли комплекс національних процесів, охоплюючи всі сфери людського буття, тісно пов'язаний з культурно-мистецькою діяльністю.

Вперше посилення на культуру з'явилося в 1992 році під час підписання Маастрихтського договору (формально – про утворення Європейського Союзу). Наприкінці XIX ст., в період світової економічної кризи, необхідні були нові рішення, тоді лідери ЄС звернули увагу на культурний аспект процесу європейської інтеграції, що дозволило громадянам країн-учасниць приєднатися до інтеграційного процесу в рамках ЄС.

Сучасна європейська культурна спільнота має чітку позицію щодо культури і переконана, що саме спільна культурна політика повинна бути основою євроінтеграційних процесів. Французький економіст, «батько Європи» Жан Моне визнав помилковим той факт, що під час створення Європейського Союзу величезна увага акцентувалася лише на політичних, економічних і юридичних складових частинах процесу інтеграції. Озираючись назад, Жан Моне сказав: «Якби ми повинні були зробити все це знову, ми почали б із культури» [3, с. 4]. Погоджуючись з Ж. Моне, слід зауважити, що саме культура є надійним і єдиним методом забезпечення ефективного діалогу і співпраці між іноземними державами. Адже успішна культурна політика аргументує оптимістичні результати міжнародних відно-

син: спільність і добробут, конкурентоспроможність, міжнародні культурні зв'язки, гендерна рівність та творчий потенціал.

Виходячи з вищезазначеного, очевидно, що бюджетне фінансування європейських країн є однією з основних форм підтримки сфери культури і мистецтва. Однак загальні видатки на ці потреби становлять порівняно невелику частину бюджетних витрат – від 0,2% до 2,5% [4, с. 37]. Система фінансування культури та мистецтва визначається ступенем централізації державного управління і характером міжбюджетних відносин. В унітарних державах, наприклад у Швеції, основну роль продовжує відігравати центральний бюджет, тоді як у Федеративній республіці Німеччини обсяг та діапазон фінансування в основному обмежуються субсидуванням ефірного мовлення і підтримкою зарубіжних культурних заходів [5, с. 139].

Сектор культури на рівні ЄС підтримується механізмами, характерними як для державного, так і для приватного секторів. Форми державного фінансування можуть бути прямими і непрямими. Звісно, що пряме фінансування культури і мистецтва здійснюється в кожній країні, але найбільше розповсюдження таких бюджетів припадає на європейські унітарні держави (країни Північної Європи, Великобританія, Іспанія, Італія, Нідерланди, Португалія, Франція), де культурно-мистецький сектор забезпечується повним фінансуванням поточних видатків; залученням інвестицій, що передбачає пропозицію грошей неприбутковим організаціям без необхідності прямого зв'язку між запропонованим внеском і діяльністю компанії; спонсорством (договірні відносини між приватною компанією і культурною організацією, за допомогою якої компанія надає грошовий або інший вид ресурсів для підтримки культурної події); спеціальними цільовими трансфертами і грантами.

Фінансування культури та мистецтва з державного бюджету відбувається в формі прямого фінансування, за допомогою загальних і цільових трансфертів, на основі спільної участі органів влади різного рівня фінансування; через незалежні посередницькі структури; з використанням механізмів партнерства, на основі змішаного державно-приватного фінансування [5, с. 139].

Прямі форми державного фінансування відрізняються в різних державах-членах, залежно від цілей їхньої власної культурної політики, таких як: захист культурного надбання (Італія, Греція), підкреслюючи вимір культурного розмаїття та соціального включення (Швеція, Данія, Фінляндія, Нідерланди), підтримуючи творчі індустрії (Австрія, Нідерланди, Люксембург), збільшуючи економічний потенціал культурного сектору (Данія, Австрія, Німеччина, Нідерланди, Румунія) тощо [1, р. 180].

Як свідчить світова практика, закордонна модель державного фінансування культури формується на основі централізації державного управління, культурних та міжбюджетних відносин, системи спонсорства, благодійництва, меценатства. Тож для сталого розвитку сфери культури та мистецтва не достатньо лише

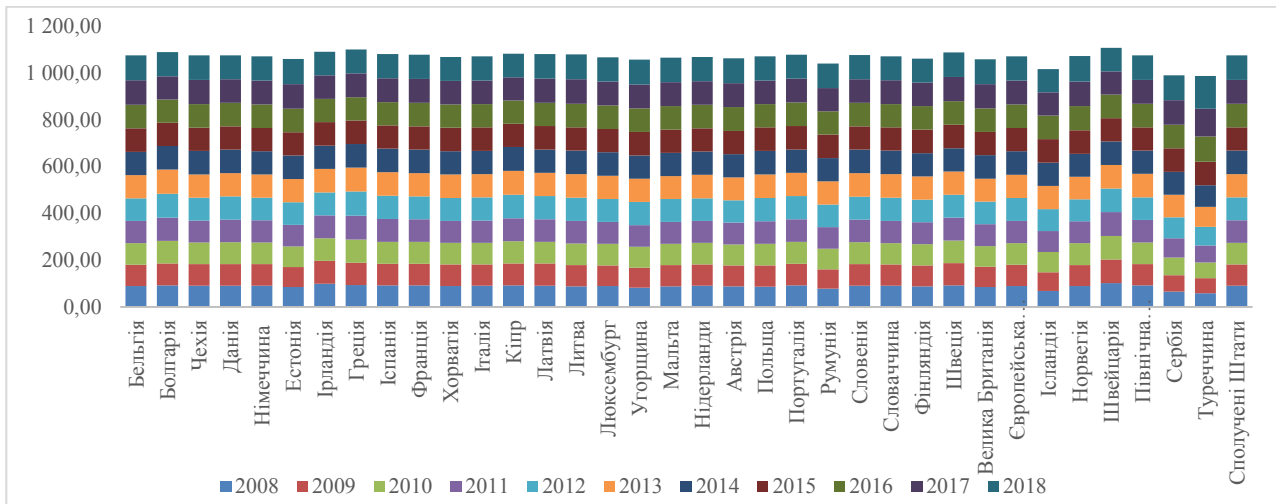

Рис. 1. Динаміка витрат приватного сектору на культуру, у % від показників середньорічного індексу за 2008–2018 рр.

Джерело: діаграма побудована автором за даними статистичної бази Євростату.
 URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

бюджетних коштів. Тому, доцільно розглянути динаміку комерційних витрат зарубіжних країн на культуру за 2008–2018 рр., відповідно до показників середньорічного індексу інфляції (Рисунок 1), враховуючи, що індекс інфляції характеризує зміни загального рівня цін і тарифів на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання [6].

Аналізуючи дані, наведені на рисунку 1, можна відзначити, що за десятирічний період відбулися незначні коливання фінансового забезпечення приватного сектору між вказаними країнами. В такому разі слід звернути увагу на держави, які відзначилися більш значним позабюджетним внеском. Якщо в 2008 році в Туреччині витрати домогосподарств на культуру становили 59,27% від середнього значення, то вже в 2018 році цей показник становить 139,17%, а це на 79,90% більше від попередніх даних. Також вагоме місце за показниками фінансового зростання в приватному секторі займають такі країни, як Швеція (41,60%), Ісландія (31,15%), Румунія (25,75%), Угорщина (23,72%), Естонія (22,60%), Велика Британія (21,20%) Литва (19,38%), США (13,55%). На відміну від «держав спонсорів» культурної галузі, Швейцарія прогнозує динаміку спадання на 0,47% [7]. Узагальнюючи вказані дані, можна вважати, що в інших країнах більшу перевагу отримало бюджетне фінансування закладів культури.

Щодо державного фінансування культури, то такі бюджети формуються в країнах ЄС шляхом надання загальних і цільових трансфертів, розпорядниками яких є регіональні і місцеві бюджети. Основні державні видатки на культурно-мистецькі потреби в середньому складають 75%, решта 25% фінансується з центральних бюджетів, які підтримують загальнонаціональні організації (архіви, бібліотеки, музеї, театри тощо).

Кошти для країн Східної Європи на фінансування культури надходять із зовнішніх джерел, в основному,

від Європейського Союзу або Світового банку, за рахунок відрахування відсотка від виграшів лотереї та закладів для ставок, від суми надходжень від сплати ПДВ, а також частки податку на прибуток підприємств або як трансферт з державного бюджету. Форми опосередкованого державного фінансування містять низку інструментів, що стимулюють залучення приватного сектору до фінансування культури, наприклад: звільнення від податків для установ мистецтва і культури, компаній та фізичних осіб, які надають або інвестують у мистецтво; диференційована ставка ПДВ для товарів та послуг сфери культури [1, с. 181]. Так, в Ірландії всі представники творчої професії звільнені від прибуткового оподаткування, у Франції така пільга надана художникам і скульпторам, в Фінляндії прибутковим податком не обкладаються державні гранти письменників та інших діячів культури [8, с. 92].

Державне фінансування культури в Європі представлено та аналізується на основі даних Євростату, розміщених за схемою SOFOG. Класифікація функцій уряду була розроблена Організацією Об'єднаних Націй ще в 1970 році. Євростат застосовує версію, розроблену ОЕСР. Однак точні дані видатків на культуру та мистецтво визначити не можливо, так як за останніми статистичними даними бюджетне фінансування культурно-мистецької сфери іноземних країн включають різні напрямки, що відносять до 8 класу під назвою «відпочинок, культура і релігія». Обсяг загальних державних витрат можна проаналізувати за розділом «державні витрати на культуру, рекреацію та релігію» (Public expenditure on culture, recreation and religion) у відсотках валового внутрішнього продукту (ВВП), що наведено на рисунку 2.

За даними рисунку 2, найбільші обсяги державної підтримки за вказаною статтею, що відзначаються у відсотках до ВВП, станом на 2017 рік становили в:

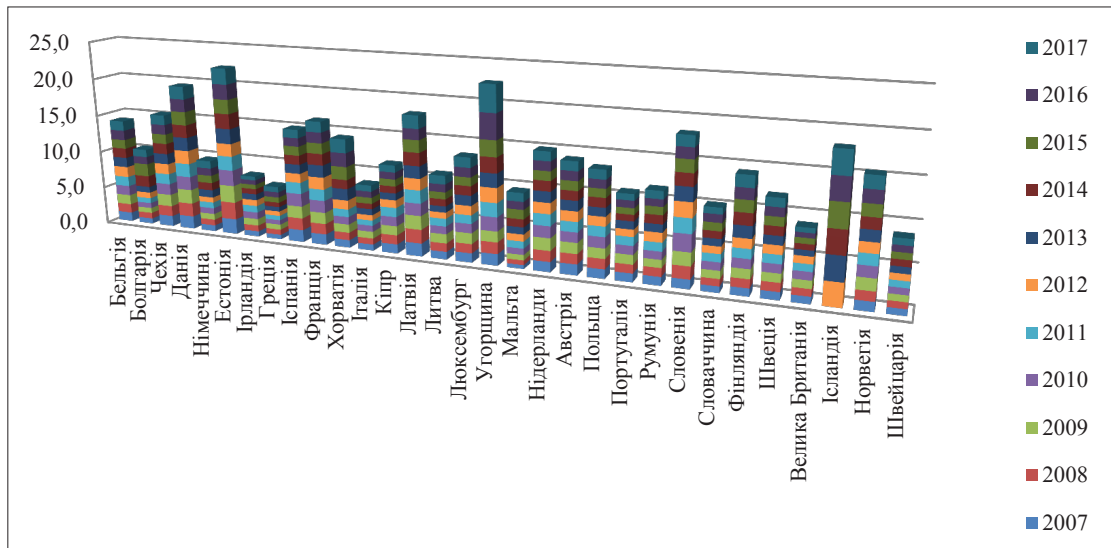

Рис. 2. Динаміка видатків державного бюджету на рекреацію, культуру та релігію за 2007–2017рр., у % до ВВП

Джерело: діаграма побудована автором за розрахунковими даними статистичної бази Євростату.
 URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Угорщині (3,5%), Ісландії (3%), Естонії (2,1%), Хорватії (1,8%), Данії (1,7%), Латвії (1,7%), Норвегії (1,6%), Фінляндії (1,5%), Словенії (1,4%) та Франції (1,4%). Варто відзначити, що у 2017 році загальні державні витрати в ЄС на рекреацію, культуру та релігію становили 162 млрд. євро або 1,1% ВВП [7].

Фінансування культурної сфери в Угорщині можна вважати прагматичним, оскільки нормативно-правова база у цій сфері фактично відсутня. Тим не менше, стає зрозумілим, що основний обсяг фінансування культури переважно здійснюється централізованою владою. Відомо, що у 2012 році Національний фонд культури, основним ресурсом надходжень якого є національна лотерея, на окремі заходи культури виділив субсидії близько 33 млн. євро.

У Хорватії культурні послуги в державному секторі фінансуються податками, і сьогодні вони отримують все менше коштів від цього джерела. Через це культурні організації потребують нові способи отримання фінансування: за рахунок продажу квитків, оренди приміщення, пошуку спонсорських і подібних заходів, за рахунок відносин між культурною установою та зацікавленими сторонами (спонсорами, донорами тощо) [9, р. 429]. Якщо джерела фінансування класифікувати за моделлю на державну підтримку та альтернативне фінансування (ринкові та власні доходи), можна встановити, що в цій країні домінує державна підтримка – 67%, середня частка ринкового фінансування на рівні 20%, тоді як середній власний дохід складає 13% від загального обсягу фінансування [9, р. 432].

Система фінансування культури в Фінляндії переважно походить від доходів національної лотереї «Фініш» (Finnish national lottery). Внаслідок політики централізації державних витрат, в період 2007–2014 рр. видатки бюджету вищого рівня влади зросли на 6,49% [1, р. 181].

У Франції загальний обсяг фінансування культурно-мистецької діяльності здійснюється на державному та територіальному рівнях. Установи та організації Міністерства культури і комунікацій користуються субсидіями з державного бюджету. Державні субсидії надаються адміністративними органами та органами, яким доручено управління промисловою та комерційною державною службою, у сфері їх компетенції. Протягом декількох років Міністерство співробітництва Франції розвивало мережу культурних центрів в Африці та інших місцях не для пропаганди французької культури, а для створення торгівлі місцевої художньої творчості. Очевидно, що інфраструктура має розвиватися і провайдери фінансування відіграють ключову роль у цьому плані. У такий спосіб для створення аудиторії і покупців у Франції є відомий «Закон на один відсоток», який передбачає, що 1% від загального бюджету на устаткування громадських будівель повинен бути виділений на культурну творчість шляхом введення в дію або придбання витвору мистецтва. Цей механізм «створив» ринок [2, р. 19].

Шведські установи культури фінансуються державою частково, насамперед регіони та окремі муніципалітети, що займаються наданням послуг у сфері культури. В 2000 році в західному регіоні Швеції було створено Агентство культури, де відбулося об'єднання чотирьох малих регіонів в Вастра Готаленд (Västra Götaland) під час реформи спрямованої на створення більших адміністративних одиниць [10, р. 59]. Регіональні агенції Швеції цінують та співвідносять виробництво культури як основний продукт країни. Шведські Агенції культури відіграють активну роль для суспільства, створюючи можливості для динамічної культурної сфери шляхом розподілу податкових надходжень на культуру виробництва.

Відмінності моделей і форм державної підтримки культурно-мистецької сфери між країнами Європи і США визначаються дещо інакшою системою фінансування. В Америці немає Міністерства культури і держава не управляє розвитком культури та мистецтва. Розуміючи той факт, що культурна діяльність є одним з найбільш привабливих напрямків для інвестицій, уряд створює сприятливі законодавчі умови для того, щоб бізнес (організації, що надають внески) розвивав культуру та відповідні інститути. У результаті чого відбувається зростання обсягів фінансування цієї сфери та згуртування суспільства. Незважаючи на те, що більшість американських закладів культури є приватними, уряд постійно підкреслює важливість і політичну значимість підтримки даної сфери, надаючи культурним інституціям відчутну матеріальну допомогу, але не в формі субсидій, а у вигляді грантів.

Фінансування культури та мистецтва в США здійснюється на федеральному, штатному і місцевому рівнях за рахунок доходів від власної діяльності, доходів від інвестицій, коштів державного бюджету та фінансової підтримки, що надається приватними і корпоративними фондами. Звідси – частка індивідуальних приватних пожертвувань американців становить 40%. Власні доходи закладів культури (виручка від продажу квитків, реклами, внески членів професійних асоціацій та ін.) складають близько 55% їх бюджету. Також 25% їх бюджетів формується за рахунок грантів приватних і корпоративних фондів, пожертвувань приватних осіб і компаній: 12% приносять інвестиції в цінні папери, і тільки 9% витрат покривається державою [8, с. 95]. За статистикою Національного центру благодійності (NCCS) в США зафіксовано понад 1,5 млн некомерційних організацій, до яких входять громадські благодійні організації, приватні фонди та інші види некомерційних організацій, у тому числі торгово-промислові палати, студентські братства і громадянські ліги. Щороку на розвиток культури такі організації виділяють близько 3 млрд доларів [11, с. 227]. Очевидно, що в цій країні частка державного фінансування закладів культури та мистецтва незначна і здійснюється у вигляді грантів. Основне фінансування припадає на спонсорство і систему філантропії. Аргументом є те, що громадяни США повністю підтримують таку модель фінансування культури. Американці вважають, що держава не повинна втручатися в творчу ініціативу, так як культура і мистецтво є індивідуальним видом людської діяльності та ніхто, в тому числі уряд, не мусить нав'язувати свої умови і вимоги. Отже, таке обґрунтування пояснює чому в США немає міністерства або відомства, яке здійснювало б керівництво культурних і творчих заходів на вищому федеральному рівні.

Проаналізувавши зарубіжний досвід щодо підходів і джерел фінансування культури та мистецтва стає зрозумілим, що ефективна модель розвитку культурного сектору базується на застосуванні альтернативних джерел та новітніх підходів щодо фінансового забезпечення. Якщо порівнювати вищезазначені країни з

Україною, то помітно, що ринково розвинені держави достатньо ефективно підтримують свої заклади культури, залучаючи не лише місцеві та регіональні уряди, а й некомерційні організації методом субсидій, спонсорства, пожертвувань, податків. Стосовно українського культурного менталітету, то відчутна розбіжність щодо джерел і підходів фінансування видатків на культуру та мистецтво. Якщо в країнах ЄС і США впроваджені різні форми і методи фінансування даної галузі та створенні сприятливі умови для діяльності установ за допомогою налагоджених механізмів захисту організацій від прямого адміністративного втручання, то в Україні основний фінансовий тягар покладається на бюджетне фінансування враховуючи, що в державі також існують позабюджетні фонди.

Водночас фінансове забезпечення культурного сектору, що фінансується за рахунок багатьох джерел, в Україні не набуло оптимальних співвідношень, через навантаження бюджетних видатків відбувається витіснення інвестиційних ресурсів [12, с. 250]. Якщо, у 2018 р. поточні видатки державного бюджету склали майже 93%, то капітальні видатки бюджету досягали лише 7,1% [13].

Головним розпорядником бюджетних коштів на розвиток сфери культури і мистецтва є Міністерство культури України, що забезпечує фінансування з державних і місцевих бюджетів. Однак, пріоритетним джерелом фінансування видатків на культуру є кошти місцевих бюджетів. Позитивним є те, що за останній період обсяг фінансування на культурний розвиток поступово зростає, з 2013 року по 2018 рік видатки Зведеного бюджету України збільшилися на 15,332 млрд. грн, що в відсотковому співвідношенні становить 47,12%. Найбільша частка видатків спрямована на культуру та мистецтво, якщо в 2013 році загальна сума видатків становила 8,444 млрд. грн., то в 2018 році сума бюджетних видатків на культурно-мистецькі потреби збільшилася в два рази або на 62% і становить 17,977 млрд. грн. [14, р. 195]. Негативним явищем є те, що з боку держави приділяється мало уваги щодо запровадження «специфічних» податків за благодійність для налагодження зв'язків державно-приватного партнерства між культурою і бізнесом. Адже завдяки таким методам залучаються позабюджетні кошти для реалізації культурно-мистецьких проектів та підтримки закладів культури.

Виходячи з цього узагальнення, залучення приватного сектору до співпраці в галузі культурного розвитку для України є ключовим аспектом. Такий союз корисний не лише для забезпечення альтернативних джерел фінансування, але й для посилення впливу та створення мереж, що консоліднують культурний сектор та забезпечують стійкість проектів. Включення приватного сектору є прямим способом залучення громадянського суспільства до розвитку культури. Коли державні установи та приватні організації працюють разом у галузі культури, це створює міцну мережу, завдяки якій ризики зводяться до мінімуму.

Погоджуючись з Т. Колядою, що після підписання Асоціації України з ЄС посилюються вимоги щодо від-

повідності вітчизняних показників складових бюджету із загальноприйнятим у країнах зони євро індикаторам (стандартам) та потребує модернізації законодавчої бази, що регламентує надання гарантованих суспільних послуг у сфері культури. Сьогодні можна констатувати, що структура видатків культури та мистецтва відповідає загальноєвропейським тенденціям і відображає модернізацію інструментів державного регулювання економіки для наповнення новим змістом поняття «держава загального добробуту» [15, с. 105]. Тому можна прогнозувати, що бюджетне фінансування культури та мистецтва в Україні буде у середньо- та довгостроковій перспективі зменшуватися за рахунок запровадження нових інструментів і підходів до фінансування закладів сфери культури.

Висновки. Узагальнюючи підходи і методи державного фінансування культури та мистецтва у зарубіжних країнах, можна стверджувати, що кожна держава має свою модель, з урахуванням наявних міжбюджетних відносин, традицій і менталітету. Для зарубіжних країн вдосконалення діючої системи фінансування розвитку культури і мистецтва має велике соціально-економічне значення. Адже ці кошти спрямовуються на укріплення міждержавних стосунків та покращення культурного виховання і здоров'я нації. Аналіз статистичних даних окреслює лише приблизні стандарти показників загальноприйнятих форм і методів державного фінансування, оскільки їх діапазон не спроможний точно відобразитися тенденціями географічного, економічного, полі-

тичного та культурного національного розвитку. Однак видно, що в світі є багатоканальна система фінансування культури та мистецтва на рівні як державного, так і приватного секторів. Вважаємо, що розвиток системи державно-приватної форми фінансування є найкращим методом фінансової підтримки постійно зростаючих потреб культурно-мистецької сфери, особливо в умовах дефіциту державного бюджету спричиненого економічними кризовими явищами. Ефективність використання потенціалу приватного спонсорства та меценатства впливає на успішність державних заходів підтримки сектору культури.

Отже, сьогодні перед Україною стоїть першочергове завдання ефективного розвитку сфери культури та мистецтва в умовах чергової адаптації до мінімальних витрат, що прогнозує використання продуктивного зарубіжного досвіду фінансування закладів культурно-мистецької структури. Уряду України необхідно переглянути нормативно-правові акти, щоб стимулювати міцне партнерство між культурою та бізнесом, також слід впроваджувати багатоканальне фінансування, що є взаємовигідним для обох сторін. Таким чином, крім коштів, які надходять від держави закладам культури і мистецтва, доречно одержувати доходи від власної некомерційної діяльності. Необхідно змінити парадигму державної підтримки від держави-мецената до держави-інвестора, оскільки витрати на розвиток культурно-мистецької сфери є інвестиціями в людський розвиток, у майбутнє країни.

Список літератури:

1. Manda C.C., Nicolescu C.E., Mortelmans D. Financing culture institutions in European context. Bucharest, Romania: SEA – Practical Application of Science. 2017. Vol. 5, no. 13. P. 179–185.
2. UNESCO Funding Culture, Managing the Risk. Proceedings of the Symposium held at UNESCO (16 and 17 April, 2010). France, Paris : UNESCO, 2010. 72 p.
3. Беляева Е.Е. Культурная интеграция как основная стратегия культурной политики Европейского союза. Москва: МГПУ Прометей, 2012. 180 с.
4. Буркин А.И. Финансирование сферы культуры и искусства в индустриально развитых странах. *Финансы и кредит*. 2005. № 27(195). С. 37–44.
5. Абанкина Т.В. Многоканальное финансирование культуры и искусства: зарубежный опыт. *Журнал Новой экономической ассоциации*. Москва : ОАО «Первая образцовая типография», 2012. № 2(14). С. 138–141.
6. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://www.bank.gov.ua/> (дата звернення: 30.07.2019).
7. Government expenditure on recreation, culture and religion. Eurostat Statistics Explained. European Commission. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php> (accessed: 15.03.2019).
8. Чижиков В.М. Финансирование культуры: зарубежная практика. *Культура и образование*. Москва, 2014. № 1(12). С. 86–97.
9. Bukvić I. B., Šain M., Maršić I. Alternative sources of funding in culture: Case of eastern Croatia. Croatia, Osijek : *Ekonomski vjesnik: Review of Contemporary Entrepreneurship, Business, and Economic Issues*. 2018. Vol. 31, no. 2. P. 427–440.
10. Styhre A. The Economic Valuation and Commensuration of Cultural Resources: Financing and Monitoring the Swedish Culture Sector. Sweden, Gothenburg: *Valuation studies*. 2013. Vol. 1(1). P. 51–81. doi: 10.3384/vs.2001-5992.131151
11. Фесенко Н.С. Загальні принципи адміністрування сфери культури в країнах-членах Європейського Союзу та США. *Теорія та практика державного управління*. Харків, 2015. Вип. 1(48). С. 224–230.
12. Онишко С.В. Потенціал розбудови пенсійної системи в Україні у контексті зниження ризиків державних фінансів. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 3(129). С. 248–257.
13. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua/> (дата звернення: 02.08.2019).
14. Lantukh K. Analysis of expenditure for spiritual and physical development and sources of their financing. International Scientific Conference Scientific Development of New Eastern Europe: Conference Proceedings (Part I, April 6th, 2019). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2019. P. 192–195. doi: <https://doi.org/10.30525/978-9934-571-89-3-66>

15. Коляда Т.А. Фінансове забезпечення соціальних функцій держави: стан, тенденції та напрямки оптимізації. *Проблеми економіки*. 2014. № 3. С. 100–107.

References:

1. Manda C.C., Nicolescu C.E., Mortelmans D. (2017). Financing culture institutions in European context. *SEA – Practical Application of Science*, vol. 5, no. 13, pp. 179–185.
2. UNESCO (2010). Funding Culture, Managing the Risk. Proceedings of the *Symposium held at UNESCO (France, Paris, 16 and 17 April, 2010)*. Paris : UNESCO, 72 p.
3. Belyaeva E.E. (2012). *Kul'turnaya integratsiya kak osnovnaya strategiya kul'turnoy politiki Evropeyskogo soyuza* [Cultural integration as the main strategy of the cultural policy of the European Union]. Moscow State Pedagogical University : Prometheus. (in Russian)
4. Burkin A.I. (2005). Finansirovanie sfery kul'tury i iskusstva v industrial'no razvitykh stranakh [Financing the sphere of culture and art in industrialized countries]. *Finance and credit*, no. 27(195), pp. 37–44.
5. Abankina T.V. (2012). Mnogokanal'noe finansirovanie kul'tury i iskusstva: zarubezhnyy opyt [Multichannel financing of culture and art: foreign experience]. *Journal of the New Economic Association*, no. 2(14), pp. 138–141.
6. The official website of the National Bank of Ukraine. Available at: <https://www.bank.gov.ua/> (accessed: 30.07.2019).
7. Government expenditure on recreation, culture and religion. Eurostat Statistics Explained. European Commission. Available at: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php> (accessed: 15.03.2019).
8. Chizhikov V.M. (2014). Finansirovanie kul'tury: zarubezhnaya praktika [Culture financing: foreign practice]. *Culture and education*, no. 1(12), pp. 86–97.
9. Bukvić I.B., Šain M., Maršić I. (2018). Alternative sources of funding in culture: Case of eastern Croatia. *Ekonomski vjesnik: Review of Contemporary Entrepreneurship, Business, and Economic Issues*, vol. 31, no. 2, pp. 427–440.
10. Styhre A. (2013). The Economic Valuation and Commensuration of Cultural Resources: Financing and Monitoring the Swedish Culture Sector. *Valuation studies*, vol. 1(1), pp. 51–81.
11. Fesenko N.S. (2015). Zagaljni pryncypy administruvannja sfery kul'tury v krajinakh-chlenakh Jevropejskogo Sojuza ta SShA [General principles of administration of culture sphere in EU member states and the USA]. *Public administration theory and practice*, vol. 1(48), pp. 224–230.
12. Onishko S.V. (2012). Potencijni rozbudovy pensijnoji systemy v Ukraini v konteksti riznykh vypadkiv derzhavnykh pidprijemstv [Potential development of the pension system in Ukraine in the context of different cases of state-owned enterprises]. *Current problems of the economy*, no. 3(129), pp. 248–257.
13. Official site of the State Treasury Service of Ukraine. Available at: <http://www.treasury.gov.ua/> (accessed: 02.08.2019).
14. Lantukh K.O. (2019). Analysis of expenditure for spiritual and physical development and sources of their financing. Proceedings of the *International Scientific Conference Scientific Development of New Eastern Europe : Conference Proceedings (Latvia, Riga, April 6th, 2019)*. Riga : Baltija Publishing, pp.192–195.
15. Kolyada T.A. (2014). Finansove zabezpechennja social'nykh funkcij derzhavy: stan, tendenciji ta naprjamky optymizaciji [Financial support of social functions of the state: state, trends and optimization]. *Problems of economy*, no. 3, pp. 100–107.

ПОДХОДЫ И МЕТОДЫ ФИНАНСИРОВАНИЯ КУЛЬТУРЫ И ИСКУССТВА: МИРОВОЙ ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ ДЛЯ УКРАИНЫ

В статье рассмотрен и обобщен мировой опыт финансирования культуры и искусства, в т.ч. европейская и американская модели финансирования. Исследованы источники финансирования учреждений культуры ведущих стран мира с целью определения возможных направлений применения элементов зарубежного опыта в Украине. Осуществлен сравнительный анализ объемов финансирования культуры и искусства в Европейском Союзе и США с Украиной как на государственном, так и частном уровнях для переориентации финансового механизма на стимулирование культурного развития страны. Освещены страновые особенности коммерческих расходов на сектор культуры по 2008–2018 гг. и проанализирована динамика расходов государственного бюджета на рекреацию, культуру и религию в 2007–2017 гг., в % к ВВП. Сформулированы предложения по использованию опыта зарубежных стран в финансировании культуры и искусства в Украине.

Ключевые слова: сфера культуры и искусства, государственная поддержка, бюджетное финансирование, государственно-частное партнерство, сектор культуры.

**APPROACHES AND METHODS OF CULTURE AND ARTS FINANCING:
WORLD EXPERIENCE AND PROSPECTS FOR UKRAINE**

The article examines and summarizes the world experience of financing culture and art, including: European and American models of financing, and possible directions of application of elements of foreign experience in Ukraine are identified. The problems of financing of culture and art, namely the shortage of public and private funds, which are used for the stated purposes and are a topical task of society, government and economic science, are revealed. Its importance is increasing all over the world, where dramatic changes in the world economy are leading to an increased role of the so-called. creative industries, and an increasing number of countries, are turning to their cultural origins to find ways of sustainable socio-economic development in the 21st century, thus challenging the tempting approaches of the global age that reached their peak in the 1990s. Human development is a promising area for a socially oriented policy of a democratic country, as a spiritually and physically developed nation is the key to any country's economic growth and social well-being. It is well known that the production, distribution and consumption of cultural goods and services are drivers of development, but the significant economic potential of culture remains undervalued and under-funded, especially in developing countries. The need for further research on this issue is the sources of funding for cultural institutions of the leading countries of the world in order to identify possible directions for the use of elements of foreign experience in Ukraine. This article provides a comparative analysis of the funding of culture and the arts in the European Union and the USA with Ukraine, both at the state and private levels, to reorient the financial mechanism to stimulate the country's cultural development. The peculiarities of the commercial expenditures for the cultural sector for 2008–2018 are analyzed and the dynamics of the state budget expenditures for recreation, culture and religion for 2007–2017, in% of GDP, are analyzed. Proposals have been formed to use the experience of foreign countries in financing culture and art in Ukraine.

Key words: *sphere of culture and art, state support, budget financing, public-private partnership, cultural sector.*